

ETALAGE EN STANDENDECORATIE DERDE GRAAD BSO

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

September 2003
LICAP – BRUSSEL D/2003/0279/015

ETALAGE EN STANDENDECORATIE DERDE GRAAD BSO

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

LICAP – BRUSSEL D/2003/0279/015
September 2003
(vervangt D/2002/0279/036)

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Inhoud

LESSENTABEL	5
1 Beginsituatie.....	7
2 Algemene doelstellingen	7
3 Algemene pedagogisch-didactische wenken	8
4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken	8
4.1 Atelier	8
4.2 Schaaltekenen.....	13
4.3 Waarnemingstekenen	14
5 Evaluatie	17
6 Minimale materiële vereisten.....	18
7 Bibliografie	19

LESSENTABEL

www.vvksso.be

1 Beginsituatie

De leerlingen in de derde graad 'Etalage en standendecoratie BSO' komen grotendeels uit de tweede graad BSO, sommigen uit de studierichting 'Publiciteit en etalage'. Een aantal onder hen komt ook uit andere onderwijsvormen zoals KSO of TSO. Zodoende wordt de groep vrij heterogeen.

Deze heterogeniteit wordt nog vergroot door de zeer sterke gerichtheid op de eigen leefwereld en individualiteit van iedere leerling. De (sterke) motivatie voor het beroep en de gerichtheid op concreet en praktisch bezig zijn vormen dan weer een bindend element.

Leerlingen die in de tweede graad 'Publiciteit en etalage' volgden, kunnen nu hun creativiteit en hun technische vaardigheden verder inoefenen. Diegenen die uit een andere richting of uit een andere onderwijsvorm komen, moeten met hun niveau de kansen krijgen om hun persoonlijke aanleg uit te bouwen, door middel van eventuele inhaallessen, door extra inzet en door persoonlijke begeleiding.

'Etalage en standendecoratie' richt zich tot praktisch voelende, creatief-artistiek denkende jongeren, met interesse voor sociale omgang en een flinke dosis esthetisch gevoel. Zij zijn trendbewust en bereid om de actualiteit van nabij te volgen. Daarnaast wordt van deze mensen ook heel wat creativiteit verwacht om bepaalde vragen van opdrachtgevers om te zetten in bruikbare, uitvoerbare projecten.

2 Algemene doelstellingen

- Gebruik maken van eigen en verworven uitdrukkingsmogelijkheden en ze gericht toepassen in opdrachten.
- Het ontwikkelen van voldoende creativiteit voor de visuele verwerking van ideeën of opdrachten.
- Onderzoek van beeldende en artistieke mogelijkheden van diverse materialen en ze toepassen in functie van vorm en inhoud van de opdracht.
- Het ontwikkelen van de verworven mogelijkheden in verband met de beeldende middelen (twee- en/of driedimensionaal) en het toepassen in diverse opdrachten.
- Kennis van vaktechnieken en ze toepassen.
- Onderzoek en evaluatie van eigen uitvoeringstechnieken.
- Gebruik maken van de geëigende vakterminologie.
- Het ontwikkelen van verbale communicatievaardigheden.
- Verwoorden van gevormde waardeoordelen over eigen en andermans werk.
- Het ontwikkelen van overtuigingsvaardigheid in functie van de verantwoording van het eigen werk.
- Een artistieke opleiding impliceert een voortdurend groeiproces dat nooit mag eindigen. Het groeiproces zelf zal dus vaak een belangrijke doelstelling vormen. In het kader hiervan is de confrontatie met de realiteit van het beroep via bedrijfsbezoeken, projecten, lezingen of stages noodzakelijk.
- Het verwerven van attitudes als:
  - nauwkeurigheid, orde, netheid en stiptheid,
  - zelfstandigheid en verantwoordelijkheid,
  - concentratie en doorzettingsvermogen.
- Het inschatten van de cyclus analyseren, observeren, documenteren, synthetiseren, zorgvuldig uitvoeren en presenteren als een logisch proces.
- Het ontwikkelen van een brede belangstelling en een positief kritische houding ten opzichte van de kunst en de media.
- Het kunnen raadplegen en opvolgen van veiligheidsvoorschriften.

3 Algemene pedagogisch-didactische wenken

De BSO-studierichting 'Etalage en standendecoratie' vergt van de leraar niet alleen een up-to-date vakkennis en een eigen pedagogisch-didactische aanpak, doch ook en vooral een grote dosis enthousiasme, motivatie en geduld, gecombineerd met geloof in de mogelijkheden en het kunnen van deze leerlingen.

Deze leerlingen worden het best gediend met een efficiënte, overzichtelijke en stapsgewijze aanpak waarbij de nadruk gelegd wordt op het 'DOEN', het 'DENKEN MET DE HANDEN', op aangepast uitvoerend werk. Theorie en praktijk moeten op elkaar afgestemd zijn en in voortdurende wisselwerking staan. De keuze van de opdrachten staat steeds in functie van de evoluties en de heersende trends.

Op het einde van het tweede leerjaar van de derde graad moeten de leerlingen zelfstandig kwalitatief hoogstaande opdrachten kunnen uitvoeren. Men zal daarom aandacht moeten besteden aan het opbouwen van logische werkprocessen, aan diverse technische vaardigheden, aan attitudes als doorzettingsvermogen en aan het opbouwen van communicatieve vaardigheden die in de omgang met de latere klant belangrijk kunnen zijn.

De eigenheid van het BSO met kunst karakter vraagt om een sterke individuele begeleiding in kleine groepen. De leerlingen vragen naast een concrete houvast en aanpak, ook om voldoende variatie en afwisseling in thematiek, onderwerpen, technieken ... Vakken zoals Waarnemingstekenen kan men zin geven door daadwerkelijke aansluiting bij concrete opdrachten.

Als didactische hulp- en activeringsmiddelen zijn zeker een werk-/ontwerpschrift, diverse documentatieverzamelingen, eventueel een hand- of werkboek van belang.

Het aanleggen van een verzameling interessante vormen / objecten in het atelier kan verrijkend en inspirerend werken naar realisaties binnen de diverse praktijkvakken zoals waarnemingstekenen, etalage - decoratie... toe.

Het is aangeraden veiligheidsfiches van werktuigen en/of machines te voorzien met daarop vermeld de werking, de gebruikswijze en eventueel de inspectie en het onderhoud.

4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden en pedagogisch-didactische wenken

4.1 Atelier

4.1.1 Etalage - decoratie

LEERPLANDOELSTELLINGEN

De leerlingen:

- kennen diverse compositiemogelijkheden en kunnen ze toepassen;

LEERINHOUDEN

- begrip 'compositie' afbakening
- ontleding van de compositie
- twee- en driedimensionale compositie, bijvoorbeeld
  - symmetrie en asymmetrie
  - centrale compositie
  - kleurcompositie ...

- kunnen twee- en driedimensionale decoraties ontwerpen en uitvoeren;
- passen de kleurenleer toe in persoonlijke creaties;
- presenteren, etaleren of stellen verschillende artikelen en/of objecten tentoon met inachtneming van diverse compositieregels;
- komen via verschillende werkfasen van ontwerp tot eindresultaat:
  - analyseren de nieuwe opdracht aan de hand van de gegeven briefing,
  - informeren en documenteren zich,
  - diepen nieuwe en reeds gekende technieken en materialen (verder) uit en passen ze adequaat toe,
  - visualiseren hun ideeën in een reeks ideeschetsen,
  - komen tot een kwalitatief goed presentatieontwerp,
- beïnvloedende elementen, bijvoorbeeld: kleur, structuur en textuur, materie, licht ...
- authentieke beeldtaal
- door middel van lijn en kleur gedachten en ideeën vastleggen
- met verschillende materialen en technieken een goedgekeurd ontwerp uitvoeren naar vorm en kleur
- eigenschappen, karakter en werking van de kleuren, bijvoorbeeld:
  - sfeerschepping
  - kleurexpressie
  - kleurenharmonie - kleurcontrasten
  - bewuste kleurkeuze in functie van de
  - compositie - het thema - de 'boodschap'
  - kleur als bindende factor tussen objecten onderling en objecten ten opzichte van achtergrond ...
- vertrekkende vanuit een thema
- vertrekkende vanuit de artikelen/objecten
- wat wordt er gevraagd?
- welke eisen worden er gesteld?
- wat is er gegeven?
- formaten? materialen? middelen?
- in welke tijdspanne wordt een tijdelijk of een permanent resultaat verlangd?
- relatie tussen
  - het uitwerken van de opdracht en de uitvoeringskosten
  - het aspect tijd, de te kiezen technieken, de materialen, de dragers en de inhoud
- gebruik van boeken, tijdschriften, andere media
- bezoek aan vak-, handels- en interieurbeurzen
- specifieke technieken en materialen (zie technologie)
- brainstorming (klassikaal en/of individueel)
- associatie (klassikaal en/of individueel)
- het denken met de handen (individueel)
- synthese via eliminatie
- keuze van de meest geschikte technieken
- uitwerking van één degelijke schets of en model

- evalueren en verantwoorden hun keuzes,
- werken het goedgekeurde ontwerp uit met diverse technieken, materialen en dragers;
- presenteren en verantwoorden het eigen werk;
- evalueren kritisch eigen en andermans werk in functie van vooropgestelde doelen en normen.
- zijn de vormgeving en de oplossingen voor de beeldende problemen origineel en authentiek?
- is het vormgebruik verantwoord?
- werden de juiste beeldelementen, beeldende middelen, technieken en materialen gekozen?
- beantwoordt de keuze aan de eisen van de opgave/opdrachtgever en de briefing?
- zie leerinhoud technologie

4.1.2 Technologie

LEERPLANDOELSTELLINGEN

De leerlingen:

- kennen verschillende technieken, materialen, middelen en dragers;

LEERINHOUDEN

TECHNIEKEN: bijvoorbeeld

- verschillende schildertechnieken
- decoratieve verftechnieken
- verschillende druktechnieken
- montage, collage en assemblagetechnieken met uiteenlopende materialen
- combinatietechnieken
- ophang- en presentatietechnieken

MATERIALEN EN MIDDELEN: bijvoorbeeld

- verschillende tekenmaterialen
- verfsoorten
- penselen en borstels
- lijmsoorten
- elektrische hulpmaterialen
- houtsoorten
- kunststoffen
- reinigingsmogelijkheden
- bekledingsmaterialen
- opbouw materiaal
- verlichtingsmaterialen
- ...

DRAGERS: bijvoorbeeld

- papier
- karton
- glas
- mica, hout, metaal ...
- kennen de veiligheidsrisico's en voorschriften en leven ze na; Bijvoorbeeld
  - elektriciteit-, water- en brandgevaar
  - gebruik van materialen, verlichting, veiligheidsfiches ...
- maken de nodige opmetingen en berekeningen.
  - oppervlakte en omvang van bekledingsmaterialen, vlakken ...
  - materiaalkosten
  - draagkracht van plafond, ophangmateriaal ...

4.1.3 Lay-out – typografie - lettertekenen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

De leerlingen:

- herkennen, onderscheiden en maken functioneel gebruik van een aantal lettertypes;
- brengen tekst aan op diverse dragers met verschillende technieken en met verschillende materialen;
- passen correcte letter- en woordspatiëring toe;
- kunnen letters, woorden vergroten en verkleinen;
- gebruiken aangepaste kleuren in functie van leesbaarheid, sfeer ...;

LEERINHOUDEN

- romeinachtige
- bodoniachtige
- schreefloze
- egyptienne
- handvormige
- schrijf
- fantasie
- kapitalen
- onderkasten
- letterconstructietermen
- Technieken en materialen
  - schilderen, schrijven, kleven ...
  - met krijt, verschillende verfsoorten, inkt, kleeffilm ...
  - dragers: papier, karton, hout, glas ...
- optisch spatiëren
- met het computergebruik, via raster, kopie enz.
- toegepaste kleurenleer: leesbaarheid, sfeer, symboliek, contrast ...

- verzorgen de lay-out van een tekst.
- verhoudingen van de tekst naar belangrijkheid
- verhouding van de tekst naar het formaat van de drager
- diverse lay-outschikkingen

4.1.4 Toegepast computergebruik

LEERPLANDOELSTELLINGEN

De leerlingen:

- verwerven de basisvaardigheden in verband met computergebruik;
- kunnen de software gebruiken voor vakgerichte realisaties;
- moeten randapparatuur milieubewust en efficiënt kunnen gebruiken in functie van een gegeven opdracht;
- kunnen op een efficiënte manier bestanden behe- ren.

LEERINHOUDEN

- documenten opslaan
- kiezen en ordenen van tekst
- het werkpalet kennen en gebruiken
- componeren met lijn en vlak
- vergroten en verkleinen
- kleur kiezen en verwerken
- eenvoudige en doelgerichte toepassingen maken met tekenprogramma's
- eenvoudige en doelgerichte toepassingen maken met beeldverwerkingsprogramma's

scannen:

- beelden invoeren in de scanner
- gescande beelden overbrengen naar diverse programma's in functie van verdere bewerking

printen:

- instellingsmogelijkheden
- papierkeuze volgens output
- doordacht en spaarzaam omgaan met papier (vb. onderscheid proefafdruk en definitieve afdruk)
- documenten bewaren volgens een correct be- stand om te kunnen importeren in een juist pro- gramma

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

Uit de bij de diverse leerinhouden voor de onderdelen etalage - decoratie en technologie vernoemde technieken, materialen en middelen kan een keuze en een eventuele aanvulling gemaakt worden.

Deze keuze dient gemaakt te worden in functie van de eigenheid van de leerlingengroep, de opdrachten, de mogelijkheden en de visie van de school en de vakleraar.

Het onderzoek en de studie van de techniek staat steeds in functie van de inhoud, de vormgeving en de expressiemogelijkheden.

De leerinhouden van de onderdelen lay-out/typografie/lettertekenen en toegepast computergebruik dienen daar waar nodig vakoverschrijdend toegepast binnen de opdrachten, op een creatieve, functionele, technisch adequate en artistiek verantwoorde wijze.

Het beschikken over een plotter kan hierbij een grote hulp zijn en kan leiden tot een professionelere afwerking en presentatie.

Begeleidingsvorm: sterk individuele begeleiding in kleine leerlingengroepen met zoveel mogelijk praktijkgerichte taken. Deze begeleiding zal ook bij de uitwerking van de geïntegreerde proef voldoende aandacht krijgen.

Opgedane kennis (o.a. voor technologie) dient vakoverschrijdend te worden toegepast. Eenvoudige opdrachten moeten toelaten dat de leerlingen vertrouwd raken met de technische aspecten van te gebruiken materialen.

Integratie van de verschillende vakken is hoe dan ook een streefdoel in het beroepsonderwijs. Om het gewenste studie- en beroepsprofiel op het einde van de studiecycclus te bereiken is het noodzakelijk regelmatig geïntegreerde taken aan de leerlingen op te leggen, zodat de geïntegreerde proef in het tweede leerjaar van de derdegraad niet onvoorbereid komt.

Studiebezoeken moeten de leerlingen inzicht in de dagelijkse realiteit bijbrengen (bv. Beurzen - decoratiebedrijven - decorbouw). Belangrijk is dat dit wordt nabesproken in de klas, en idealiter dat de leerlingen zich op het bezoek voorbereiden met een georiënteerde opdrachtenlijst.

Bij het bespreken van de diverse materialen beschikt de leerkracht over heel wat didactisch materiaal waarbij via geleide waarneming niet enkel over deze decoratie- en etaleermiddelen wordt gepraat, maar ook het uitzicht wordt besproken, wordt nagegaan hoe ze moeten aangevuld worden enz.

De leerlingen leggen zelf een documentatie- en ideeënarchief aan, dat regelmatig aangevuld wordt en besproken.

Beroepsgerichte ervaring kan eveneens verworven worden via verschillende praktijk en/of stagemogelijkheden, bijvoorbeeld:

- projectwerk binnen de school
- projectwerk buiten de school
- interactie - stage
- wekelijkse stage
- ...

4.2 Schaaltekenen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

De leerlingen:

- analyseren en lezen eenvoudige meetkundige tekeningen en plantekeningen;
- oefenen de juiste tekenmethode, werkplanning en organisatie van het werkvlak;

LEERINHOUDEN

- cavalierperspectief, isometrie, dimetrie
- orthogonale perspectief (= planvoorstelling)
- correct gebruik en onderhoud van tekenplank of teken- en meetinstrumenten

- hanteren de typische meet- en tekeninstrumenten correct;
- kunnen omgaan met maataanduiding, lijngebruik, bladformaat, schoolbegrippen...;
- vormen hun voorstellingsvermogen en constructieve ingesteldheid;
- verwerven ruimtelijk inzicht;
- passen de verworven kennis in verband met meetkundige basisconstructies toe in eenvoudige opgaven;
- passen eenvoudige systemen toe in tweedimensionale voorstellingen;
- zetten eenvoudige constructies en ontwerpen op plan en verwezenlijken ze in maquettes;
- voeren toepassingen uit en gebruiken ze vakoverschrijdend.
- schaalberekening
- maataanduiding
- lijnsoorten - normschrift
- de relatie tussen een ruimtelijke situatie en de tweedimensionale voorstelling een tweedimensionale voorstelling en de ruimtelijke constructie of situatie
- uitvoering van kwalitatief goede eenvoudige driedimensionale modellen en maquettes met aangepaste uitvoeringstechnieken
- constructieschetsen, parallel en isometrisch perspectief, opmetingstechnieken
- uitvoering van goede plantekeningen voor eenvoudige constructies (eventueel driedimensionale modellen of maquettes)
- etalage- en decoratieopdrachten als rechtstreekse toepassing

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- De leerinhouden hoeven niet in volgorde aangebracht te worden.
- Vanuit de opdrachten van de andere vakken dient een beroep gedaan op de leerinhouden van het vak schaaltekenen om deze vakoverschrijdend en vakondersteunend te gebruiken.

4.3 Waarnemingstekenen

De thema's van het vak Waarnemingstekenen worden zo gekozen dat ze een vakondersteunende werking hebben naar de andere deelvakken van de studierichting toe.

LEERPLANDOELSTELLINGEN

De leerlingen:

- kijken bewust en gericht;
- zien verhoudingen, richtingen, vormen en kleuren en leggen ze vast;

LEERINHouden

- afmetingen schatten
- opmeten en meten in de ruimte
- beelddafbakening
- analysemethode bij het kijken
- opmeten en vergelijken van verhoudingen
- bepalen van richtingen
- schatten en meten van hoeken
- logische en methodische werkwijze, bijvoorbeeld:
  - aandachtig en globaal waarnemen

- globaal formaat van de schets bepalen ten overstaan van het blad
  - vergroten en verkleinen in verhouding
  - analyseren tot geometrische stereometrische vormopbouw
  - specificeren van de vorm en onderdelen
  - licht-, schaduw- en toonwaarden bepalen
  - onderzoek en uitdieping van het bepalen, mengen, en gebruiken van kleur
- bouwen het waargenomene stapsgewijs op;
- ontwikkelen zin voor juistheid en detail;
- hanteren materialen en technieken in relatie tot het model en de weergave ervan;
- van globale constructieschetsen naar detailstudies en nauwkeurig uitgewerkte tekeningen
- verschillende materialen, technieken en hun toepassingsmogelijkheden voor het weergeven van het typische karakter van materie, textuur en structuur
- plaatsen de compositie binnen het gegeven bladformaat;
- onderzoek, uitdieping en in relatie brengen van de compositie binnen het gegeven bladformaat
- afgesneden compositie
- randoverschrijdende compositie
- brengen de objectieve of subjectieve weergave van het waargenomene in relatie tot de opdracht;
- door eliminatie, accentverschuiving, in de compositie, de vorm, de expressie en de relatie ten opzichte van de inhoud of de tekening veranderen
- geven twee- en driedimensionale aspecten tweedimensionaal weer;
- lineair
- grafisch
- picturaal
- geven ruimte en diepte weer;
- door middel van
  - overlapping
  - diepteplanning
  - modellering
  - kleur- en toonwaarde
  - sfeerweergave
  - lijnperspectief
- zien in hoe de plaats van de waarnemer/ tekenaar medebepalend is voor inhoud, expressie, sfeer en compositie;
- bijvoorbeeld van bovenuit bekeken kan dominerend, vernederend ... overkomen van onderuit bekeken kan een beangstigende sfeer oproepen
- gebruiken hulpmiddelen om te komen tot waarneming en vlotte monumentale tekensvaardigheid;
- tekensvaardigheden in functie van de eigenheid van de studierichting, bijvoorbeeld
  - contourschetsen
  - restvorm en -ruimte schetsen

- gebruiken de juiste beeldende middelen om tot een subjectieve, expressieve weergave of tekening te komen;
  - onderzoeken diverse onderwerpen;
  - figuurtekenen:
    - maken studies naar totaalfiguren,
    - maken detailstudies,
    - bestuderen verschillende houdingen en sferen,
    - verwerven inzicht in het functioneren van het menselijk lichaam;
  - gebruiken en passen de vormkennis en tekenvaardigheden toe in functie van de afdelingseigen praktijkvakken.
- blindschetsen
  - vlugschetsen
  - bewegingsschetsen
  - gefundeerde overdrijving of vervorming van de werkelijkheid
  - expressief kleurgebruik
  - onderzoek naar expressieondersteunende technieken en materialen
  - organische en anorganische objecten
  - eenvoudige voorwerpen en stilleven
  - eenvoudig interieur en straatzicht
  - landschap en dieren
  - constructie van totaalfiguren / globale opbouw
  - detailstudies: bv. hoofd / handen / voeten / (spier)studies via documentatie / ...
  - notie
    - houdingen
    - bevroren bewegingen
  - figuren in relatie tot de omgeving
  - etalage- en decoratieopdrachten als rechtstreekse toepassing en voedingsbodem:
    - voorstudies
    - vormonderzoek
    - vormontleding

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

Bij de keuze van de onderwerpen wordt rekening gehouden met:

- de mogelijkheden van deze leerlingen en klasgroep,
- voldoende afwisseling en variatie,
- stijgende moeilijkheidsgraad,
- aansluiting bij etalage en decoratieopdrachten.

Al naargelang het lesonderwerp of thema dienen de leerlingen zich te verplaatsen buiten de klas of de school. Een realiteitsgebonden onderwijs optimaliseert het aanvoelen en de mogelijkheid tot weergave.

Het vakoverschrijdend karakter van de leerinhouden met betrekking tot het gebruik van de beeldtaal dient benadrukt.

De verworvenheden met betrekking tot het waarnemen en de transfer naar het twee- of driedimensionale zijn van grote betekenis binnen de andere kunstvakken. Een permanente bewustmaking van de leerlingen is bijzonder belangrijk.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kan u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen@vvkso.vsko.be) of per brief (Dienst Leerplannen VVKSO, Guimardstraat 1, 1040 Brussel).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, licapnummer.

Langs dezelfde weg kan u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

---

5 Evaluatie

De evaluatie heeft een meervoudige functie in het vormingsproces.

- Op de eerste plaats is er de permanente individuele begeleiding en remediëring. Dit gebeurt door het constant observeren, toetsen en remediëren van de leerling tijdens de opdracht. Concreet betekent dit permanente evaluatie van:
  - de persoonlijke beeldende vorming van de leerling,
  - het leer- en werkproces van de leerling,
  - de attitudes van de leerling.

Het is een onderzoek naar de relatie opdracht-leerling. De evaluatie bestaat erin het werkproces van de leerling te toetsen aan de opdracht en omgekeerd. Binnen de evaluatie dient het technische, het creatief-esthetische, het sociale, het cognitieve aspect onder ogen worden genomen (afhankelijk van de opdracht kan één van deze aspecten doorwegen).

- Daarnaast bestaat er een periodieke evaluatie. De periodieke evaluatie gebeurt in voorbereiding op de eindevaluatie en op cruciale momenten zoals bij de aflevering van een eindproduct, op het einde van een stageperiode.

Deze evaluatiemomenten kunnen gebeuren door:

- de leerling zelf,
  - de leerlingengroep,
  - de leraar,
  - de groep leraren,
  - buitenstaanders.
- We vermelden ook nog de eventuele stage-evaluatie. Naast de relatie opdracht-leerling komt hier de relatie leerling-stageplaats. In dat opzicht is de beoordeling van de stagemotor aanvullend. Hij beoordeelt ook bijkomende aspecten zoals het commerciële en het sociale.
  - Tenslotte is er een eindevaluatie. De eindevaluatie, met onder andere de geïntegreerde proef in het 2de leerjaar van de 3de graad, richt zich op een beoordeling van:
    - alle vakken,
    - het leer- en het werkproces,
    - de attitudes.

De eindevaluatie kan ook oriënterende facetten hebben naar verdere studies, specialisaties of vervolmakingsopleidingen toe.

6 Minimale materiële vereisten

- Voor het aanbrengen van de leerinhouden zijn ruime vaklokalen met specifieke vereisten een noodzaak. Goed uitgeruste ateliers of vaklokalen bevorderen de kwaliteit en de optimale werking. De specialiteit van deze opleiding vraagt om:
  - Tekentafels met horizontaal, schuin en / of verticaal vlak
  - Voldoende degelijke stoelen
  - Goede lichtinfrastructuur
  - Mogelijkheid tot goede verluchting
  - Een lichttafel of lichtbak per vaklokaal
  - Voldoende mogelijkheid tot kopiëren, vergroten en verkleinen
  - Voldoende opbergruimte
  - Drapagedoeken
  - De school- of beter nog de klasbibliotheek moet een aantal vakgerichte naslagwerken, tijdschriften en illustratiemateriaal bevatten (zie bibliografie)
  - Mogelijkheid tot sorteren van afval: papier en karton / restafval / klein gevaarlijk afval / glas
- Waarnemingstekenen:
  - Richtbare en in de hoogte verstelbare spots
  - Sokkels en / of presentatietafels
- Etalage - decoratie / technologie:
  - Etalagekasten met belichtingsmogelijkheid
  - Werkbanken
  - Spanschroeven
  - Voldoende stopcontacten
  - Figuurzaag
  - Decoupeerzaag
  - Handzaag
  - Grote T-lat
  - Hamers
  - Beitel
  - Boormachine
  - Nietpistool
  - Lijmpistool
  - Soldeerbout
  - Isomosnijder
  - Strijkijzer
  - Gereedschapskast of -kist om het materiaal veilig op te bergen
- Lay-out - typografie - lettertekenen - toegepast computergebruik:

- Computers
- Software: tekenprogramma's / opmaakprogramma's / beeldverwerkingsprogramma's
- Kleurenprinter
- Scanner
- Schaaltekenen:
  - Bordpasser
  - Grote tekendriehoek
  - Lat

De uitrusting en de inrichting van de ateliers dienen te voldoen aan de technische voorschriften inzake veiligheid.

7 Bibliografie

Meer informatie rond technische voorschriften inzake veiligheid kunnen opgezocht worden in de Codex over het welzijn op het werk, van het Algemeen Reglement voor Arbeidsbescherming (ARAB) en van het Algemeen Reglement op de Elektrische Installaties (AREI).

- **ABELS, G.J., THUIJSMAN, C.J.**, Etaleren en Presenteren, Wolters-Noordhoff.
- **BELJON, J.J.**, Zo doe je dat, Grondbeginselen van vormgeving, Amsterdam, Wetenschappelijke uitgeverij, 1976.
- **BERGEN, H.**, Stapsgewijs etalagewijs, Van In.
- **BERGEN, H.**, Etaleren stap voor stap 1,2,3, Van In.
- **PORTAS, M.**, Windows : The Art of Retail Display, Thames and Hudson.

Tijdschriften:

- Shaufenster & Shop Design (maandelijks).
- Inspiration: (tweemaandelijks).

Beide tijdschriften zijn verkrijgbaar bij Bruil & Van de Staaij (<http://www.bruilvds.nl>)

Websites:

- www.beekwilder.nl